

entre la gent de la vall; però després de la guerra s'ha reintroduït *Isil* en l'ús corrent (si bé no tan generalment com en el cas d'Isavarre). Com que és la forma més coneguda dels historiadors i geògrafs, i atès el caràcter erudit i històric de la nostra obra, és la que hem preferit ací.

MENCIONS ANT. 839: Acte C. Sd'Urg.: *Isil* (ed. PPujol, n. 280); 1064: (Coy, *Hist. de Sort*, 188); 1094: *Esil*, cit. entre la V. de Senyiu i Son (*Li. Fe. Ma.* § 49); 1094: *Esil* (Valls Tab. *Ord. i Priv. d'Àneu*, p. XIII); 1094: *Isil* (Coy, o.c. 188); 1281: *Esil* (CCandi, *Mi. Hi. Ca.* II, 52); 1387: *Esil* (Valls, *Priv. Ord. Valls Pir., Aran*, 181); 1408: *Isil* (Saroihandy *Priv. d. l. Vall d'Àneu*, RFE IV, 26n.).

La forma vulgar moderna d'aquests dos noms s'explica partint d'unes formes vulgars palatalitzades **Ižil*, **Ižabāre*, tals com el vulgarisme cat. *registí* per 'resistir', *reginós* per 'resinós', cast. antiq. *registir*, *vigitar*, *quijo*, *celogía*; i és el fet corrent en italià (*cugino*, *Parigi* etc.). Amb la *i*- o *e*- escapçades després.

Quant a l'origen, és palpable que s'ha de partir d'una inicial comuna amb *Isavarre*, comunitat que se'ns imposa per la immediata proximitat entre dos pobles. Passem, doncs, a donar informació d'*Isavarre*.

ISAVARRE

És més petit que *Isil*, uns 4 k. més al Sud, dins la mateixa alta vall de la Noguera, però uns 50 metres més avall que *Isil*, i agre. al mun. de Sorpe.

Pron. pop.: «*Jabarre*», Saroihandy (*l.c.*); *žabāre* a Esterri (Casac. 1920). *žabāre* oït a Alós, 1931, i Cerbi 1959 (xx, 179). Però ja el 1931 a Alós reconeixien que també es deia *izabāre*, i després de la guerra aquella pron. popular havia reculat tant, que Joan Eluís Pallarès m'explicà el 1962 que només ho diuen alguns de la Vall d'Àneu, i en general se sent molt més *izabāre*.

MENCIONS ANT. 1094: *Istarre* (Valls Tab., *Priv. Àneu*, p. XIII). 1281: *Isavarre* (CCandi, *Mi. Hi. Ca.* II, 52). 1342: *Isavarii* (Valls Tab., o.c., p. 214). Princ. S. xv: *Isavari* (Saroihandy, RFE IV, 27). 1408: *Isabari*, *Isabarij*, *Priv. V. Àneu* (RFE IV, 41).

ETIM. És evident que són noms pre-romans pertanyents al grup que anem desenrotllant en articles següents i precedents.¹ Hi ha una diferència entre la terminació dels dos noms, que no es redueix a la desinença *-arre* del darrer; per tant, no és possible limitar-se a donar-lo com un cas més dels nombrosíssims noms en *-ARR* (cat. *-arri* o *-arre*), com han fet alguns (jo mateix, no ho nego, *E.T.C.* I, 60, 31), però remeto al vol. I, 140, 161, on ja ho rebutjo, posant de relleu el que és evident: la interrelació, inseparable, d'*Isil* amb *Isavarre*. Aquest és, doncs, no pas un derivat, sinó un compost, que té *Isil* (on no hi ha la *-ra*), format amb *-BARR(E)*.

Assentat això resta un dilema. Car hi ha una forma *-barre* dialectal en basc, de l'adj. comú *-berri*; Mz. Pi. (*RFE* V, 229) i Rohlf's (*Infl. lat. en la l. vca.* 9), sospitaven que aquest adjectiu, en aquella variant, forma part del nom d'*Isavarre*. Però en basc és una variant estranya a la llengua general, i peculiar del basc extrem-occidental, el dialecte biscaí, que s'extravasa un poc per Àlaba i l'Oest de Navarra; mentre que *-berri* és la forma comuna: no sols la de tots els altres dialectes, fins a Sule, sinó també l'única de la qual s'han trobat testimonis en la toponímia de l'Alt Aragó, i la que hem constatat en compostos catalans.

L'oposició geogràfica entre *Isavarre* i *Isil*, l'un sota de l'altre, demostra que aquí tenim una parella, que fa joc amb altres de conegudes en els nostres Pirineus: *Estavar* sota d'*Esta-guja*, **Bar-bar* (> *Bar*), sota de *Bar-guja*, car és clar que *Estavar* resulta de *-varre*, com *La Tor* de *La Torre*, o *Er* de EZERR. Com vaig explicar-ho més plenament en *E.T.C.* I, 155-162, aquí tenim, en el nostre basc extremo-oriental, una parella semblant a la basca corrent: *Iri-barren* / *Iri-goien*, *Uribarren* / *Urigoien*, *Etxe-barren* / *Etxe-goien*, estesa també al basc extingit de la Rioja, i al del Bearn: *Soroluçe-barren* / *Soroluçe-goien* (S.XIII a Roncesvalles), *Azparren*, *Rekabarren* etc.

En el basc dels Baixos Pirineus tenim una parella bastant semblant a la nostra: *Isali-barre*, hameau, de la commune de Gabadi, situat més avall de la *Forge d'Isale*, en la commune de Louvie-Soubiron, prop de Laruns (*Ysale* ja documentat a. 1621); pertanyent aquella al cantó de Donapaleu (Sule), P. Raymond (*Di. Top. BPyr.*).

Així com *Estavar* es troba sota la careneta d'*Esta-guja*, noms formats amb el bc. *esto* 'closa, jaça': de la mateixa manera *Isa-varre* es troba sota del *Is-* o *ISA-* que ha format *Isil*.

Seguim, doncs, dins el vast conjunt de topònims en *Is-* del nostre Nord-est, que hem anat descabdellant, i etimologitzant en els articles precedents: *Isanta*, *Isot*, *Isàvena*, *Ísber*. Als quals afegirem tot seguit *Isona*, *Ison*, *Isort*. Junt amb *Ison*, veïnat de bordes a la vall de Cardós i Tavascan, escrit així en els papers de l'ajuntament de Lladorre, però la gent pron. *žón* (Ll. 24, p. 37), al costat del qual tenim l'alt arag. *Isún* poblet prop de Sardas (p.j. Jaca).² Junt amb l'esmentat *Isale*, hi ha no sols el cabdal poble d'*Isaba* a la vall del Roncal, sinó el gascó *Izaby*, estany i riu del Lavedà (te. Villelongue, c^o Argelès); i, amb altres terminacions, *Içoguy* hameau te. Itsasu, c^o Ezpeleta; *Isoste* «fief», te. Orègue (PRaym.), on deu entrar la postposició basca *-oste* «detrás» del basc comú.

El contingut semàntic d'aquest vast conjunt, potser en part és multiforme. Però ens crida l'atenció que en un bon nombre de casos hi ha relació amb fets